

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

Електронне видання

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ
ПОСІБНИК
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ФІЛОСОФІЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА»
ДЛЯ АСПІРАНТІВ**

(здобувачів вищої освіти
ступеня доктора філософії)

**Харків
2022**

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

Електронне видання

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ
ПОСІБНИК
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ФІЛОСОФІЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА»
ДЛЯ АСПІРАНТІВ**

(здобувачів вищої освіти
ступеня доктора філософії)

Харків
«Право»
2022

*Рекомендовано до видання редакційно-видавничою радою
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
(протокол № 1 від 31 серпня 2022 р.)*

Укладачі:
О.Г. Данильян, О.П. Дзьобань, Ю.Ю. Калиновський

Навчально-методичний посібник з навчальної дисципліни «Філософія інформаційного права» для аспірантів (здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії) / уклад.: О.Г. Данильян, О.П. Дзьобань, Ю.Ю. Калиновський. Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2022. 32 с.

© Данильян О. Г., Дзьобань, О. П.,
Калиновський Ю. Ю. 2022
© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2022

ВСТУП

Філософія інформаційного права є вибірковою дисципліною, яка забезпечує знання про загальне значення природи інформації як явища, про інформаційну природу права, його інформаційний сенс, про правову інформацію як сутнісну категорію правової системи.

Метою дисципліни «Філософія інформаційного права» є забезпечення усвідомлення аспірантами сутності, змісту й особливостей інформаційної сфери життєдіяльності суспільства; формування у аспірантів узагальнених уявлень про джерела інформаційного права, інформаційні відносини, їх сутність і взаємозв'язки, про інформаційну сферу як сферу правового регулювання; забезпечення оволодіння системою знань, які виступають методологічними засобами для дослідження інформаційного права й інформаційних відносин; забезпечення глибокого розуміння специфіки філософського осмислення інформаційних процесів і відносин; отримання навичок застосування отриманих знань до практичної діяльності.

У результаті вивчення дисципліни «Філософія інформаційного права» аспіранти повинні:

– **мати системні знання** щодо головних проблем та ідей сучасної теорії інформації, шляхів наукового пізнання інформаційної сфери життєдіяльності соціуму; наукової термінології й основних методів та принципів наукових досліджень інформаційної сфери; головних проблем сучасної світової й вітчизняної науки в галузі інформації й інформаційного права; особливостей взаємозв'язку науки з сучасними правовими проблемами в інформаційній сфері; функцій філософії у пізнанні інформаційної сфери суспільства й інформаційного права; умов формування й життєдіяльності особистості як суб'єкта права в інформаційну епоху, її свобод, відповідальності за інформаційну діяльність;

– **уміти самостійно аналізувати** та розв'язувати практичні завдання, пов'язані з явищами та процесами у системі “людина – інформація” у їх діалектичному взаємозв'язку та з урахуванням змін, що відбуваються у світі й країні; науковими дослідженнями в інформаційній сфері, із застосуванням конкретних методів і технологій дослідження інформаційних відносин і процесів; критичним оцінюванням інформаційних процесів, правових, політичних, культурних, соціально-психологічних явищ і подій в інформаційній сфері; володіти уміннями й навичками формулювання світоглядних і методологічних висновків на основі отриманих знань, обґрунтування своєї світоглядної та громадянської позиції;

– **володіти** методологією наукового пізнання, творчої діяльності, застосовувати отримані знання при вирішенні професійних завдань.

Для аспірантів передбачено 24 годин лекцій та 36 годин практичних занять. На самостійну роботу відведено 150 годин.

Форма контролю – іспит.

**ПРОГРАМА
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ФІЛОСОФІЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА»**

ЗАТВЕРДЖЕНО
на засіданні кафедри філософії
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
(протокол № 17 від 23 червня 2020 р.)

**Модуль 1.
СВІТОГЛЯДНО-ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДГРУНТЯ ФІЛОСОФІЇ
ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА**

**1. Основні теоретичні та філософсько-правові конструкції
розуміння інформації**

Природа інформації, основні етапи формування уявлень про неї як явища сучасної цивілізації: докібернетичний, кібернетичний, посткібернетичний. Дуалістичний характер категорії «інформація». Термінологічне використання терміну «інформація» у правознавстві.

Нефізична природа інформації. Інформація й відображення. Латинські традиції (традиції римського права) у вживанні терміну «інформація» в юриспруденції. Роль правової інформації у процесах взаємодії і взаємозалежності елементів системи управління складними технічними, біологічними і соціальними об'єктами. Інформація і кібернетика.

Правова кібернетика. Інформація й комунікація. Інформація як повідомлення. Інформація як позначення правового змісту. Кількісні характеристики інформації. Сигнальний характер інформації. Ентропійна функція інформації у соціально-правовій реальності.

Парні категорії «інформація і суспільство», «інформація і безпека», «інформація і право», «прогрес і ентропія». Інформаційна модель А. Стрельцова і її філософсько-правовий сенс.

2. Інформація як прояв буття й атрибут соціально організованої матерії

Речовинно-енергетичні і інформаційні процеси у соціально організованій матерії. Атрибутивність інформації у суспільстві й праві. Інформаційний зв'язок у людино-технічних інформаційних об'єктах. Суспільна схема інформаційної взаємодії «джерело інформації» – «канал зв'язку» – «приймач інформації». «Атрибутивна» й «функціональна» теорії відображення та інформації. Розмежування компетенцій природничо-наукових і гуманітарних дисциплін у дослідженні різних сторін інформаційних систем і процесів.

Соціальна інформація. Правова інформація. Первинна, вторинна і третинна інформація у праві. Теоретична (наукова в широкому сенсі) інформація. Наукові (теоретичні) інформаційні продукти; технічні (інноваційні) інформаційні продукти; нормативні (ідеологічно-правові) інформаційні продукти; художні інформаційні продукти.

Людина як приймач, носій, користувач і джерело (автор) теоретичної, практичної, художньої і правової інформації. Інформаційно-культурна модель суспільства В. Стюпіна.

3. Інформатизація й інформаційні ресурси

Зростання значущості інформації в правових відносинах. Інформатизація права як історично закономірний і глобальний процес. Впровадження інформаційних технологій у різні сфери життєдіяльності суспільства.

Розвиток та доступність використання систем правової інформації. Удосконалення соціально-інформаційного простору. Системи штучного інтелекту та їх роль у правовому полі. Експоненціальне зростання обсягів знань і інформації. Становлення інформаційної культури і формування нового мислення. Інформаційна революція.

Розвиток інформаційних правовідносин. Розбудова інформаційного суспільства. Формування світового інформаційного простору. Інформатизація суспільства як соціотехнічний процес, його правовий аспект. Суперечності між обмеженими можливостями людини зі сприйняття й переробки інформації й існуючими потоками і масивами інформації, що зберігається.

4. Інформаційний простір і його комунікаційна природа

Інформаційний простір як інтегральне соціокультурне поняття. Просторові, антропологічні, соціальні, правові та інші складові інформаційного простору. Інформаційний простір як основа правового, соціально-економічного, політичного і культурного розвитку та забезпечення безпеки.

Інформаційно-телекомунікаційна інфраструктура. Територіально розподілені державні і корпоративні комп'ютерні мережі, телекомунікаційні мережі і системи спеціального призначення та загального користування, мережі і канали передачі даних, засоби комутації та управління інформаційними потоками.

Інформаційні, комп'ютерні і телекомунікаційні технології у праві й забезпечувальні системи та засоби їх реалізації.

Організаційно-правові структури. Ринок інформаційних технологій, засобів зв'язку, інформатизації і телекомунікацій, інформаційних продуктів і послуг. Система взаємодії інформаційного простору України зі світовими відкритими мережами, її правові аспекти.

Система забезпечення інформаційного захисту (безпеки). Система масової інформації. Система інформаційного законодавства.

5. Коеволюція права й інформації. Інформаційні засади права

Прояви закономірностей інформації у правовій системі. Проблеми пошуку нових засобів мобілізації правової системи в рамках інформаційної парадигми. Вплив знань про природу інформації, на формування й реалізацію права в цілому. Правова інформатика як різновид міждисциплінарної науки інформатики. Прикладні проблеми розвитку інформаційних систем у правознавстві. Електронна інформація як новий різновид правової інформації. Процеси інформаційного забезпечення правотворчості. Системи інформатизації законотворчих органів різних рівнів. Прикладні інформаційні технології формування, зберігання й використання електронної правової інформації.

Модуль 2.

СОЦІОКУЛЬТУРНІ ТА ПРАВОВІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

6. Інформація й інформаційне суспільство: філософсько-правовий вимір

Становлення інформаційного суспільства: соціально-правові умови й передумови. Інформаційна розвиненість суспільства. Зростання інформаційних потреб людини і суспільства. Перетворення інформації в ресурс, що визначає розвиток цивілізації. Системність інформатизації. Правова інформатизація. Інтелектуалізація й віртуалізація суспільства.

Становлення інфосфери і її правові наслідки. Забезпечення інформаційної безпеки. Формування глобального банку знань і інтегрального інтелекту людства. Онтологічний, гносеологічний, аксіологічний, прагматичний, комунікативний, управлінський і прогностичний аспекти інформаційних ресурсів в інформаційному суспільстві.

7. Філософсько-правові основи дослідження інформаційного суспільства як суспільства знань

Знання як традиційний предмет філософської епістемології. Поняття і концепт «суспільство знання». Нетотожність знання й інформації. Інформаційні процеси у правовій реальності. Відносини симулякризації у праві. Інформація як інструмент правового знання. Цифровий розрив на національному й глобальному рівнях. Ситуація «нерозшифрованих сенсів».

Перетворення інформації в знання. Науково-теоретичне знання і цінність філософсько-правової науки. Проблема диференціації правової інформації і правового знання. Знання як специфічний економічний ресурс. Досвідне знання. Знання у знаковій формі. Знання фундаментальне і прикладне. Технологія як знання. Бінарна опозиція «знання – діяльність». Тернарна

структура «знання – правила – діяльність». Інтелектуальний капітал. Економіка, основана на знаннях.

Цифрове суспільство й цифровізація знання, його правові аспекти. Перспективи і правові наслідки входження в суспільство знань.

8. Людина як суб'єкт права у соціокультурному просторі інформаційного суспільства

Формування «людини інформаційної». Людина інформаційна і людина права. Особистість в умовах інформатизації. Проблема мовної комунікації. Правові проблеми інформаційної безпеки особистості. Право людини на отримання об'єктивної інформації.

Неадекватність сприйняття людьми достовірної інформації. Інформаційні впливи. Віртуальність і дистанційний характер міжособистісної взаємодії. Укоріненість сучасної людини в інформаційно-технічні детермінанти цивілізаційного розвитку. Взаємодія біологічного й технологічного в людині. Зміна біосоціальної природи людини і її інтеграція з технікою й техносферою. Антропологічна катастрофа.

Модульна людина. Мережева людина. Самоідентифікація в мережевих комунікаціях. Взаємопроникнення віртуалізованої соціальної реальності та внутрішнього світу індивіда. Інформаційна правосуб'єктність сучасної людини. Правова віртуалізація.

9. Інформаційна картина світу як чинник інформаційного права

Поняття картини світу. Різновиди картин світу. Правова реальність. Інформаційна картина світу як світоглядний орієнтир сучасної людини. Світоглядні та правові підстави сучасної наукової картини світу. Особливість сучасної картини світу. Розвиток сучасної наукової картини світу і її екстраполяція на правову сферу. Загальнокультурний смисл наукової картини світу. Картина світу як цілісна, осмислена, загальнозначуща знакова система дійсності.

Картина світу як одна з основних буттєвих характеристик людини як суб'єкта права. Картина світу як суб'єктивний образ правової реальності. Інформаційна раціональність як нова форма раціональності.

Інформаційна картина світу як нова сфера існування людини як суб'єкта права. Постфізичний простір мовної картини світу.

10. Морально-правові аспекти функціонування людини в інформаційному суспільстві

Загрози людському існуванню як наслідок науково-технічного розвитку. Правова інформація як аксіологічно нейтральне повідомлення. Інформація як знаряддя влади. Інформація як засіб маніпуляції свідомістю.

Морально-правова проблематика, пов'язана із становленням і розвитком інформаційних технологій. Співвідношення системи правових цінностей інформаційного суспільства з традиційними моральними і правовими цінностями.

Розвиток інформаційних технологій і кризові явища в морально-правовій сфері. «Морально-правовий вакуум». Криза правової культури.

Дилема свободи й сенсу. Дилема технологічного детермінізму й технофобії. Дилема глобального інформаційного простору й локального культурного світу. Дилема «інформаційного блага» й «інформаційного зла». Дилема свободи й відповідальності в інформаційному суспільстві.

11. Поняття й предметна сфера інформаційних прав людини

Дискусії з приводу поняття інформаційних прав людини. Інформація як об'єкт прав людини. Право на інформацію. Місце права на інформацію у правовому статусі особистості. Багатозначність і прояв права на інформацію в найрізноманітніших сторонах суспільного життя. Інформаційні гарантії.

Інформаційна складова механізму реалізації прав. Право на доступ до інформації. Право на отримання інформації і право на її розповсюдження. Право громадян на захист інформації, що містить персональні данні. Право на таємницю.

Юридичний характер права на інформацію. Право на інформацію як провідний принцип політичної системи й механізму держави. Юридичні гарантії доступу до інформації. Суб'єктний склад права на інформацію. Право доступу до юридичної інформації, інформації про права людини. Європейський суд з прав людини.

12. Діалектика інформаційних прав і свобод особистості в інформаційному суспільстві

Поняття свободи. Обмеження суспільством людської свободи. Мінімальна царина особистої свободи. Реалізація свободи людини і вибір. Право вибору і свобода дії. Свобода вибору і інформаційні обмеження. Інформація як необхідна умова свободи. Свобода інформації. Свобода інформації як правовий інститут.

Інформаційна свобода. Специфіка інформаційної свободи. Право як засіб реалізації інформаційної свободи людини. Права, які безпосередньо реалізують інформаційну свободу. Інформаційна свобода людини в контексті інших прав і свобод. Обмеження інформаційної свободи.

Європейська конвенція про захист прав людини і основних свобод. Використання інформації, що відноситься до державної таємниці. Право на інформацію як пасивна форма свободи інформації. Свобода комунікації і свобода інформації.

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Тема практичного заняття № 1

Основні теоретичні та філософсько-правові конструкції розуміння інформації (4 години)

П л а н

1. Основні етапи формування уявлень про інформацію як явище сучасної цивілізації: докібернетичний, кібернетичний, посткібернетичний.
2. Дуалістичний характер категорії «інформація».
3. Роль правової інформації у соціокультурних процесах сучасного суспільства.
4. Парні категорії «інформація і суспільство», «інформація і безпека», «інформація і право», «прогрес і ентропія», їх сутність і особливості.
5. Ентропійна функція інформації у соціально-правовій реальності.

Рекомендована література:

Винер Н. Кибернетика, или Управление и связь в животном и машине / пер. с англ.; под ред. и с предисл. Г.Н.Поварова. 2-е изд. Москва: Наука, 1983. 343 с.

Дзьобань О.П. Філософія інформаційних комунікацій: монографія. Харків: Майдан, 2012. 224 с.

Дзьобань О.П. Філософія інформаційного права: світоглядні й загальнотеоретичні засади: монографія. Харків: Майдан, 2013. 360 с.

Енциклопедія соціогуманітарної інформології / координатор проекту та заг. ред. проф. К.І.Беляков. Київ: Видавничий дім «Гельветика», 2020. Т. 1. 472 с.

Левченко Л.Л., Яроцький Л.В. Філософські основи інформації. Житомир: Полісся, 2007. 176 с.

Пилипчук В.Г., Дзьобань О.П. Інформаційне суспільство: філософсько-правовий вимір: монографія. Ужгород: ТОВ «ІВА», 2014. 282 с.

Філософський енциклопедичний словник / голова редкол. В.І.Шинкарук. Київ: Абрис, 2002. 742 с.

Цонев В. Информация и отражение. София, 1977. 129 с.

Шеннон К. Работы по теории информации и кибернетике. Москва: Изд-во иностранной литературы, 1963. 830 с.

Тема практичного заняття № 2
**Інформація як прояв буття й атрибут
соціально організованої матерії**
(4 години)

П л а н

1. Речовинно-енергетичні і інформаційні процеси у суспільстві.
2. Інформаційний зв'язок у людино-технічних інформаційних об'єктах.
3. Соціальна та правова інформація.
4. Первинна, вторинна і третинна інформація у праві. Інформація у широкому сенсі (наукова інформація).

Рекомендована література:

Данильян О.Г., Дзьобань О.П. Інформатизація як атрибут інформаційного суспільства: від ретроспекції до сучасної рефлексії. *Інформація і право*. 2022. № 1. С. 9-20.

Дзьобань О.П. Інформація в контексті антропосоціогенезу: філософський сенс. *Інформація і право* 2011. № 1 (1). С. 34-40.

Дзьобань О.П., Пилипчук В.Г. Феномен інформації: історико-правові та філософські аспекти. *Інформація і право*. 2015. № 1 (13). С. 5-14.

Дзьобань О.П. Філософія інформаційного права: світоглядні й загальнотеоретичні засади: монографія. Харків: Майдан, 2013. 360 с.

Енциклопедія соціогуманітарної інформології / координатор проекту та заг. ред. проф. К.І.Беляков. Київ: Видавничий дім «Гельветика», 2020. Т. 1. 472 с.

Левченко Л.Л., Яроцький Л.В. Філософські основи інформації. Житомир: Полісся, 2007. 176 с.

Пилипчук В.Г., Дзьобань О.П. Інформаційне суспільство: філософсько-правовий вимір: монографія. Ужгород: ТОВ «ІВА», 2014. 282 с.

Романенко С. Віртуальний простір як джерело первинної соціальної інформації. *Український соціологічний журнал*. 2020. Вип. 23. С. 39-45.

Тарасевич В.М. Теоретичний вимір інформаційно-цифрової економіки: основи та система первинних інформаційних феноменів. *Економіка України*. 2021. № 1. С. 3-23.

Філософський енциклопедичний словник / голова редкол. В.І.Шинкарук. Київ: Абрис, 2002. 742 с.

Цонев В. Информация и отражение. София, 1977. 129 с.

Шеннон К. Работы по теории информации и кибернетике. Москва: Изд-во иностранной литературы, 1963. 830 с.

Тема практичного заняття № 3
Інформатизація й інформаційні ресурси
(4 години)

П л а н

1. Формування світового інформаційного простору.
2. Інформаційна революція.
3. Системи штучного інтелекту та їх роль у правовому полі.
4. Становлення інформаційної культури і формування нового мислення.
5. Інформатизація права як історично закономірний і глобальний процес.

Рекомендована література:

Данильян О.Г., Дзьобань О.П. Інформатизація як атрибут інформаційного суспільства: від ретроспекції до сучасної рефлексії. *Інформація і право*. 2022. № 1 (40). С. 9-20.

Дзьобань О.П. Соціальні перспективи генези інформаційних процесів. *Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць*. 2013. Випуск 74 (№ 7). С. 167-169.

Дзьобань О.П. Філософія інформаційного права: світоглядні й загальнотеоретичні засади: монографія. Харків: Майдан, 2013. 360 с.

Енциклопедія соціогуманітарної інформології / координатор проекту та заг. ред. проф. К.І.Беляков. Київ: Видавничий дім «Гельветика», 2020. Т. 1. 472 с.

Інформаційне суспільство в світі та Україні: проблеми становлення та закономірності розвитку: колективна монографія / за ред. д. філософ. н., проф. В.Г.Воронкової. Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2017. 292 с.

Пилипчук В.Г., Дзьобань О.П. Інформаційне суспільство: філософсько-правовий вимір: монографія. Ужгород: ТОВ «ІВА», 2014. 282 с.

Суспільство, людина, право: досвід філософсько-правового осмислення: монографія / О.Г.Данильян, О.П.Дзьобань, С.Б.Жданенко та ін.; за ред. О.Г.Данильяна. Харків: Право, 2018. 350 с.

Суспільство, людина, право: сучасні дослідження актуальних проблем: монографія / О.Г.Данильян, О.П.Дзьобань, С.Б.Жданенко, Ю.Ю. Калиновський та ін.; за ред. О.Г.Данильяна. Харків: Право, 2014. 392 с.

Філософсько-соціологічні аспекти сучасного інформаційного суспільства: монографія / за заг. ред. проф. Панфілова О.Ю. Харків: ФОП Данилко Н.С., 2017. 388 с.

Тема практичного заняття № 4
Інформаційний простір і його комунікаційна природа
(4 години)

П л а н

1. Складові інформаційного простору (просторові, антропологічні, соціальні, правові та інші).
2. Ринок інформаційних технологій, інформатизації і телекомунікацій, інформаційних продуктів і послуг та необхідність його правового регулювання.
3. Інформаційні, комп'ютерні і телекомунікаційні технології в праві і забезпечувальні системи та засоби їх реалізації.
4. Система забезпечення інформаційного захисту (безпеки).
5. Система масової інформації.
6. Система інформаційного законодавства.

Рекомендована література:

Брайчевський С.М. Створення тезаурусів нормативно-правової інформації в умовах цифровізації. *Інформація і право*. 2022. № 1. С. 61-71.

Дзьобань О.П., Мелякова Ю.В. Комунікаційна природа інформаційного простору. *Інформація і право*. 2012. № 2 (5). С. 81-88.

Дзьобань О., Соснін О. Інформаційне суспільство як мережево-комунікативний простір управління. *Віче*. 2015. № 10. С. 7-13.

Інформаційне суспільство в світі та Україні: проблеми становлення та закономірності розвитку: колективна монографія / за ред. д. філософ. н., проф. В.Г.Воронкової. Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2017. 292 с.

Медіа та філософія: грані взаємодії: монографія / А.П.Алексєєнко, М.В.Бейлін, Л.М.Газнюк та ін.; за ред. Л.М.Деніско, С.О.Заветного. Харків: Право, 2017. 258 с.

Скокова Л.Г. Системні ризики в нестабільному суспільстві: соціальні та культурно-інформаційні виміри (за матеріалами доповіді на засіданні Президії НАН України 22 грудня 2021 р.). *Вісник Національної академії наук України*. 2022. № 2. С. 44-56.

Суспільство, людина, право: досвід філософсько-правового осмислення: монографія / О.Г.Данильян, О.П.Дзьобань, С.Б.Жданенко та ін.; за ред. О.Г.Данильяна. Харків: Право, 2018. 350 с.

Сучасне суспільство, людина, право в умовах глобальних трансформацій: монографія / О.Г.Данильян, О.П.Дзьобань, С.Б.Жданенко та ін.; за ред. О.Г.Данильяна. Харків: Право, 2020. 344 с.

Тема практичного заняття № 5
Коеволюція права й інформації. Інформаційні засади права
(2 години)

П л а н

1. Інформаційні закономірності у правовій системі.
2. Вплив знань про природу інформації, на формування й реалізацію права в цілому.
3. Прикладні інформаційні технології формування, зберігання й використання електронної правової інформації.
4. Проблеми розвитку інформаційних систем у правознавстві.

Рекомендована література:

Данильян О.Г., Дзьобань О.П. Інформатизація як атрибут інформаційного суспільства: від ретроспекції до сучасної рефлексії. *Інформація і право*. 2022. № 1 (40). С. 9-20.

Данильян О.Г., Дзьобань О.П. Інформаційні засади права як елемента соціокультурної реальності. *Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Серія: філософія, філософія права, політологія, соціологія: збірник наукових праць*. 2022. № 2 (52). С. 11-26.

Данильян О., Дзьобань О. Інформаційне суспільство: амбівалентність динаміки розвитку. *Acta De Historia & Politica: Saeculum XXI*, 2020. С. 39-49. № 1. URL: <https://ahpsxxi.org/index.php/journal/article/view/8>.

Данильян О.Г., Дзьобань О.П. Інформатизація як атрибут інформаційного суспільства: від ретроспекції до сучасної рефлексії. *Інформація і право*. 2022. № 1. С. 9-20.

Дзьобань О.П., Жданенко С.Б. Інформаційна революція: соціоантропологічні та світоглядні трансформації. *Інформація і право*. 2021. № 4 (39). С. 22-34.

Дзьобань О.П. До проблеми коеволюції права й інформації. *Інформація і право*. 2012. № 3 (6). С. 7-13.

Енциклопедія соціогуманітарної інформології / координатор проекту та заг. ред. проф. К.І.Беляков. Київ: Видавничий дім «Гельветика», 2020. Т. 1. 472 с.

Енциклопедія соціогуманітарної інформології / координатор проекту та заг. ред. проф. К.І.Беляков. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2021. Т. 2. 436 с.

Bytiak, Y., Danilyan, O., Dzeban, A., Kalinovsky, Y., Chalapko, V. Information society: the interaction of tradition and innovation in communicative processes. *Amazonia Investiga*. 2020. Volume 9. Issue 27. P. 217-226.

Тема практичного заняття № 6
**Інформація й інформаційне суспільство:
філософсько-правовий вимір**
(2 години)

П л а н

1. Становлення інформаційного суспільства: соціально-правові умови й передумови.
2. Становлення інфосфери і її правові наслідки.
3. Формування глобального банку знань і інтегрального інтелекту людства.
4. Інформаційні ресурси в інформаційному суспільстві: онтологічний, гносеологічний, аксіологічний, прагматичний, комунікативний, управлінський і прогностичний аспекти.

Рекомендована література:

- Данильян О.Г., Дзьобань О.П. Інформаційне суспільство: морально-етичний дискурс. *Інформація і право*. 2014. № 1 (10). С. 16-25.
- Дзьобань О.П. Філософія інформаційного права: світоглядні й загальнотеоретичні засади: монографія. Харків: Майдан, 2013. 360 с.
- Інформаційне суспільство в світі та Україні: проблеми становлення та закономірності розвитку: колективна монографія / за ред. д. філософ. н., проф. В.Г.Воронкової. Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2017. 292 с.
- Костенко Л., Сорока М. Інтеграційна основа наукової інфосфери України. *Вісник Національної академії наук України*. 2002. № 5. С. 36-43.
- Леонтьєва М. Щодо філософсько-антропологічних аспектів дослідження інфосфери. *Філософські обрії*. 2019. Вип. 42. С. 156-159.
- Пилипчук В.Г., Дзьобань О.П. Інформаційне суспільство: філософсько-правовий вимір: монографія. Ужгород: ТОВ «ІВА», 2014. 282 с.
- Суспільство, людина, право: досвід філософсько-правового осмислення: монографія / О.Г.Данильян, О.П.Дзьобань, С.Б.Жданенко та ін.; за ред. О.Г.Данильяна. Харків: Право, 2018. 350 с.
- Сучасне суспільство, людина, право в умовах глобальних трансформацій: монографія / О.Г.Данильян, О.П.Дзьобань, С.Б.Жданенко та ін.; за ред. О.Г.Данильяна. Харків: Право, 2020. 344 с.
- Сучасне суспільство: філософсько-правове дослідження актуальних проблем: монографія / О.Г.Данильян, О.П.Дзьобань, С.Б.Жданенко та ін.; за ред. О.Г.Данильяна. 2-ге видан., перероб. і допов. Харків: Право, 2017. 416 с.
- Швецова-Водка Г. Інфосфера як складник ноосфери. *Вісник Книжкової палати*. 2019. № 6. С. 10-13.

Тема практичного заняття № 7
**Філософсько-правові основи дослідження інформаційного суспільства
як суспільство знань**
(2 години)

П л а н

1. Знання як традиційний предмет філософської епістемології.
2. Поняття і концепт «суспільство знання».
3. Цифровий розрив на національному й глобальному рівнях.
4. Проблема диференціації правової інформації і правового знання.
5. Цифрове суспільство й цифровізація знання, його правові аспекти.

Рекомендована література:

Данильян О.Г., Дзьобань О.П. Інформаційне суспільство: морально-етичний дискурс. *Інформація і право*. 2014. № 1 (10). С. 16-25.

Дзьобань О.П. Філософія інформаційного права: світоглядні й загальнотеоретичні засади: монографія. Харків: Майдан, 2013. 360 с.

Дзьобань О.П., Чернієнко В.О. Еволюція значення поняття “дискурсивність” у контексті соціології знання. *Вісник Харківського національного університету. Серія: Теорія культури та філософія науки*. 2003. № 579-2/2003. С. 147-159.

Інформаційне суспільство в світі та Україні: проблеми становлення та закономірності розвитку: колективна монографія / за ред. д. філософ. н., проф. В.Г.Воронкової. Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2017. 292 с.

Костенко Л., Сорока М. Інтеграційна основа наукової інфосфери України. *Вісник Національної академії наук України*. 2002. № 5. С. 36-43.

Леонтьєва М. Щодо філософсько-антропологічних аспектів дослідження інфосфери. *Філософські обрії*. 2019. Вип. 42. С. 156-159.

Пилипчук В.Г., Дзьобань О.П. Інформаційне суспільство: філософсько-правовий вимір: монографія. Ужгород: ТОВ «ІВА», 2014. 282 с.

Суспільство, людина, право: досвід філософсько-правового осмислення: монографія / О.Г.Данильян, О.П.Дзьобань, С.Б.Жданенко та ін.; за ред. О.Г.Данильяна. Харків: Право, 2018. 350 с.

Сучасне суспільство, людина, право в умовах глобальних трансформацій: монографія / О.Г.Данильян, О.П.Дзьобань, С.Б.Жданенко та ін.; за ред. О.Г.Данильяна. Харків: Право, 2020. 344 с.

Сучасне суспільство: філософсько-правове дослідження актуальних проблем: монографія / О.Г.Данильян, О.П.Дзьобань, С.Б.Жданенко та ін.; за ред. О.Г.Данильяна. 2-ге видан., перероб. і допов. Харків: Право, 2017. 416 с.

Тема практичного заняття № 8
**Людина як суб'єкт права у соціокультурному просторі
інформаційного суспільства**
(2 години)

П л а н

1. Особистість в умовах інформатизації. Модульна людина. Мережева людина.
2. Право людини на отримання об'єктивної інформації.
3. Інформаційна правосуб'єктність сучасної людини. Правова віртуалізація.
4. Особливості соціального пізнання, його концепції. Людина і суспільство як об'єкти соціального пізнання.
5. Правові проблеми інформаційної безпеки особистості.

Рекомендована література:

Дзьобань О. П. Цифрова людина як філософська проблема. *Інформація і право*. 2021. № 2 (37). С. 9-21.

Дзьобань О.П., Жданенко С.Б. Права людини і національна безпека: філософсько-правові аспекти взаємозв'язку. *Інформація і право*. 2020. № 2 (33). С. 9-22.

Дзьобань О.П. Філософсько-правовий дискурс права людини на інформацію в інформаційному суспільстві. *Зовнішні справи*. 2014. № 12. С. 41-45.

Дзьобань О.П., Рубан О.О. Сучасна людина: безпекові проблеми адаптації до нового інформаційного середовища. *Інформація і право*. 2019. № 1 (28). С. 9-18.

Дзьобань О.П., Соснін О.В. Віртуальна реальність суспільства постмодерну як соціокультурне тло соціалізації «людини інформаційної». *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: Збірник наукових праць*. 2017. Випуск 69 (1). С. 69-76.

Захист прав та безпеки людини в інформаційному суспільстві: навчальний посібник / В.Г.Пилипчук, В.М.Брижко, О.П.Дзьобань, О.Д.Довгань, О.О.Золотар, Т.Ю.Ткачук; за заг. ред. В.Г.Пилипчука. Київ-Одеса: Державна установа «Інститут інформації, безпеки і права Національної академії правових наук України», Фенікс, 2021. 240 с.

Леонтєва М. Щодо філософсько-антропологічних аспектів дослідження інфосфери. *Філософські обрії*. 2019. Вип. 42. С. 156-159.

Тихомиров О.О. Класифікація інформаційних прав людини: розвиток підходів. *Інформація і право*. 2022. № 1. С. 46-53.

Тема практичного заняття № 9
Інформаційна картина світу як чинник інформаційного права
(2 години)

П л а н

1. Інформаційна картина світу як світоглядний орієнтир сучасної людини.
2. Картина світу і правова реальність.
3. Інформаційна картина світу як нова сфера існування людини як суб'єкта права.
4. Розвиток сучасної наукової картини світу і її екстраполяція на правову сферу.

Рекомендована література:

Данильян О.Г., Дзьобань О.П. Інформаційна картина світу в контексті перспектив сучасної науки й культури. *Інформація і право*. 2013. № 1 (7). С. 21-28.

Данильян О.Г., Дзьобань О.П. Інформаційна картина світу як соціокультурна реальність. *Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць*. 2013. Випуск 70 (№ 3). С. 573-578.

Дзьобань О.П. Філософія інформаційних комунікацій: монографія. Харків: Майдан, 2012. 224 с.

Дзьобань О.П. Філософія інформаційного права: світоглядні й загальнотеоретичні засади: монографія. Харків: Майдан, 2013. 360 с.

Дзьобань О.П., Романюк С.М. Інформаційна картина світу: філософський підхід до розуміння сутності. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія. 2013. Вип. 2 (16). С. 116-124.

Пилипчук В.Г., Дзьобань О.П. Інформаційне суспільство: філософсько-правовий вимір: монографія. Ужгород: ТОВ «ІВА», 2014. 282 с.

Романенко С. Віртуальний простір як джерело первинної соціальної інформації. *Український соціологічний журнал*. 2020. Вип. 23. С. 39-45.

Суспільство, людина, право: досвід філософсько-правового осмислення: монографія / О.Г.Данильян, О.П.Дзьобань, С.Б.Жданенко та ін.; за ред. О.Г.Данильяна. Харків: Право, 2018. 350 с.

Сучасне суспільство, людина, право в умовах глобальних трансформацій: монографія / О.Г.Данильян, О.П.Дзьобань, С.Б.Жданенко та ін.; за ред. О.Г.Данильяна. Харків: Право, 2020. 344 с.

Сучасне суспільство: філософсько-правове дослідження актуальних проблем: монографія / О.Г.Данильян, О.П.Дзьобань, С.Б.Жданенко та ін.; за ред. О.Г.Данильяна. 2-ге видан., перероб. і допов. Харків: Право, 2017. 416 с.

Тема практичного заняття № 10
**Морально-правові аспекти функціонування людини
в інформаційному суспільстві**
(2 години)

П л а н

1. Інформація як засіб маніпуляції свідомістю.
2. Співвідношення системи правових цінностей інформаційного суспільства з традиційними моральними і правовими цінностями.
3. Розвиток інформаційних технологій і кризові явища в морально-правовій сфері.
4. Проблема «інформаційного блага» й «інформаційного зла» в інформаційному суспільстві.
5. Дилема свободи й відповідальності в інформаційному суспільстві.

Рекомендована література:

- Данильян О.Г., Дзьобань О.П. Інформаційне суспільство: морально-етичний дискурс. *Інформація і право*. 2014. № 1 (10). С. 16-25.
- Данильян О.Г., Дзьобань О.П. Людина в інформаційному суспільстві: проблема моральної ідентифікації. *Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія*. 2019. № 1(40). С. 8-20.
- Дзьобань О.П., Жданенко С.Б. До проблеми морально-етичних аспектів інформаційного суспільства. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія*. 2013. Вип. 5 (19). С. 104-114.
- Пилипчук В.Г., Дзьобань О.П. Інформаційне суспільство: філософсько-правовий вимір: монографія. Ужгород: ТОВ «ІВА», 2014. 282 с.
- Романенко С. Віртуальний простір як джерело первинної соціальної інформації. *Український соціологічний журнал*. 2020. Вип. 23. С. 39-45.
- Скокова Л.Г. Системні ризики в нестабільному суспільстві: соціальні та культурно-інформаційні виміри (за матеріалами доповіді на засіданні Президії НАН України 22 грудня 2021 р.). *Вісник Національної академії наук України*. 2022. № 2. С. 44-56.
- Суспільство, людина, право: досвід філософсько-правового осмислення: монографія / О.Г.Данильян, О.П.Дзьобань, С.Б.Жданенко та ін.; за ред. О.Г.Данильяна. Харків: Право, 2018. 350 с.
- Сучасне суспільство, людина, право в умовах глобальних трансформацій: монографія / О.Г.Данильян, О.П.Дзьобань, С.Б.Жданенко та ін.; за ред. О.Г.Данильяна. Харків: Право, 2020. 344 с.

Тема практичного заняття № 11
Поняття й предметна сфера інформаційних прав людини
(4 години)

П л а н

1. Дискусії з приводу поняття інформаційних прав людини.
2. Право на інформацію як провідний принцип політичної системи й механізму держави.
3. Право на інформацію. Місце права на інформацію у правовому статусі особистості.
4. Право на доступ до інформації. Право на отримання інформації і право на її розповсюдження.
5. Європейський суд з прав людини.

Рекомендована література:

Данильян О.Г., Дзьобань О.П. Діалектична єдність інформаційних прав та інформаційної свободи: до усвідомлення проблеми. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Філософія.* 2017. № 1 (32). С. 5-15.

Дзьобань О.П., Жданенко С.Б. Множинна ідентичність особистості у мережеских умовах: до антропологічних засад інформаційного права. *Інформація і право.* 2020. № 3 (34). С. 34-45.

Дзьобань О.П., Жданенко С.Б. Права людини і національна безпека: філософсько-правові аспекти взаємозв'язку. *Інформація і право.* 2020. № 2 (33). С. 9-22.

Дзьобань О.П. Філософсько-правовий дискурс права людини на інформацію в інформаційному суспільстві. *Зовнішні справи.* 2014. № 12. С. 41-45.

Дзьобань О.П., Пилипчук В.Г. Феномен інформації: історико-правові та філософські аспекти. *Інформація і право.* 2015. № 1 (13). С. 5-14.

Захист прав та безпеки людини в інформаційному суспільстві: навчальний посібник / В.Г.Пилипчук, В.М.Брижко, О.П.Дзьобань, О.Д.Довгань, О.О.Золотар, Т.Ю.Ткачук; за заг. ред. В.Г.Пилипчука. Київ-Одеса: Державна установа «Інститут інформації, безпеки і права Національної академії правових наук України», Фенікс, 2021. 240 с.

Тихомиров О.О. Класифікація інформаційних прав людини: розвиток підходів. *Інформація і право.* 2022. № 1. С. 46-53.

Юридична відповідальність за правопорушення в інформаційній сфері та основи інформаційної деліктології: монографія / І.В.Арістова, О.А.Баранов, О.П.Дзьобань та ін.; за заг. ред. проф. К.І.Белякова. Київ: КВІЦ, 2019. 344 с.

Тема практичного заняття № 12
**Діалектика інформаційних прав і свобод особистості
в інформаційному суспільстві**
(4 години)

П л а н

1. Поняття свободи. Обмеження суспільством людської свободи.
2. Свобода вибору і інформаційні обмеження.
3. Інформаційна свобода. Специфіка інформаційної свободи. Право як засіб реалізації інформаційної свободи людини.
4. Право на інформацію як пасивна форма свободи інформації.
5. Європейська конвенція про захист прав людини і основних свобод.

Рекомендована література:

Данильян О.Г., Дзьобань О.П. Діалектична єдність інформаційних прав та інформаційної свободи: до усвідомлення проблеми. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Філософія.* 2017. № 1 (32). С. 5-15.

Данильян О.Г., Дзьобань О.П. Інформаційна свобода: деякі штрихи до усвідомлення сутності. *Стратегічна панорама.* 2016. № 2. С. 73-77.

Данильян О.Г., Дзьобань О.П. Свобода як сутнісна характеристика права: спроба філософського осмислення. *Проблеми законності: Акад. зб. наук. пр.* 2010. Вип. 110. С. 180-190.

Дзьобань О.П. До питання про взаємодію права і свободи. *Проблеми законності: Акад. зб. наук. пр.* 2009. Вип. 104. С. 15-25.

Дзьобань О.П., Мелякова Ю.В. Феномен свободи в онтогенетичному й філогенетичному контекстах. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут». Збірник наукових праць. Тематичний випуск: Філософія.* Харків: НТУ «ХПІ». 2008. № 11. С. 9-15.

Дзьобань О.П., Рубан О.О. Свобода й відповідальність як аксіологічні маркери трансформації інформаційного суспільства. *Інформація і право.* 2020. № 1 (32). С. 9-21.

Тихомиров О.О. Класифікація інформаційних прав людини: розвиток підходів. *Інформація і право.* 2022. № 1. С. 46-53.

Юридична відповідальність за правопорушення в інформаційній сфері та основи інформаційної деліктології: монографія / І.В.Арістова, О.А.Баранов, О.П.Дзьобань та ін.; за заг. ред. проф. К.І.Белякова. Київ: КВІЦ, 2019. 344 с.

3. СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Підручники, навчально-методичні посібники, монографічна література, наукові статті та довідкові видання

Брайчевський С.М. Створення тезаурусів нормативно-правової інформації в умовах цифровізації. *Інформація і право*. 2022. № 1. С. 61-71.

Винер Н. Кибернетика, или Управление и связь в животном и машине / пер. с англ.; под ред. и с предисл. Г.Н.Поварова. 2-е изд. Москва: Наука, 1983. 343 с.

Данильян О., Дзьобань О. Інформаційне суспільство: амбівалентність динаміки розвитку. *Acta De Historia & Politica: Saeculum XXI*, 2020. С. 39-49. № 1. URL: <https://ahpsxxi.org/index.php/journal/article/view/8>.

Данильян О.Г., Дзьобань О.П. Діалектична єдність інформаційних прав та інформаційної свободи: до усвідомлення проблеми. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Філософія*. 2017. № 1 (32). С. 5-15.

Данильян О.Г., Дзьобань О.П. Інформатизація як атрибут інформаційного суспільства: від ретроспекції до сучасної рефлексії. *Інформація і право*. 2022. № 1 (40). С. 9-20.

Данильян О.Г., Дзьобань О.П. Інформаційна картина світу в контексті перспектив сучасної науки й культури. *Інформація і право*. 2013. № 1 (7). С. 21-28.

Данильян О.Г., Дзьобань О.П. Інформаційна картина світу як соціокультурна реальність. *Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць*. 2013. Випуск 70 (№ 3). С. 573-578.

Данильян О.Г., Дзьобань О.П. Інформаційна свобода: деякі штрихи до усвідомлення сутності. *Стратегічна панорама*. 2016. № 2. С. 73-77.

Данильян О.Г., Дзьобань О.П. Інформаційне суспільство: морально-етичний дискурс. *Інформація і право*. 2014. № 1 (10). С. 16-25.

Данильян О.Г., Дзьобань О.П. Інформаційні засади права як елемента соціокультурної реальності. *Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Серія: філософія, філософія права, політологія, соціологія: збірник наукових праць*. 2022. № 2 (52). С. 11-26.

Данильян О.Г., Дзьобань О.П. Людина в інформаційному суспільстві: проблема моральної ідентифікації. *Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія*. 2019. № 1(40). С. 8-20.

Данильян О.Г., Дзьобань О.П. Свобода як сутнісна характеристика права: спроба філософського осмислення. *Проблеми законності: Акад. зб. наук. пр.* 2010. Вип. 110. С. 180-190.

Дзьобань О. П. Цифрова людина як філософська проблема. *Інформація і право*. 2021. № 2 (37). С. 9-21.

Дзьобань О., Соснін О. Інформаційне суспільство як мережево-комунікативний простір управління. *Віче*. 2015. № 10. С. 7-13.

Дзьобань О.П. До питання про взаємодію права і свободи. *Проблеми законності: Акад. зб. наук. пр.* 2009. Вип. 104. С. 15-25.

Дзьобань О.П. До проблеми коеволюції права й інформації. *Інформація і право.* 2012. № 3 (6). С. 7-13.

Дзьобань О.П. Інформація в контексті антропосоціогенезу: філософський сенс. *Інформація і право* 2011. № 1 (1). С. 34-40.

Дзьобань О.П. Соціальні перспективи генези інформаційних процесів. *Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць.* 2013. Випуск 74 (№ 7). С. 167-169.

Дзьобань О.П. Філософія інформаційних комунікацій: монографія. Харків: Майдан, 2012. 224 с.

Дзьобань О.П. Філософія інформаційного права: світоглядні й загальнотеоретичні засади: монографія. Харків: Майдан, 2013. 360 с.

Дзьобань О.П. Філософсько-правовий дискурс права людини на інформацію в інформаційному суспільстві. *Зовнішні справи.* 2014. № 12. С. 41-45.

Дзьобань О.П., Жданенко С.Б. До проблеми морально-етичних аспектів інформаційного суспільства. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія.* 2013. Вип. 5 (19). С. 104-114.

Дзьобань О.П., Жданенко С.Б. Інформаційна революція: соціоантропологічні та світоглядні трансформації. *Інформація і право.* 2021. № 4 (39). С. 22-34.

Дзьобань О.П., Жданенко С.Б. Множинна ідентичність особистості у мережових умовах: до антропологічних засад інформаційного права. *Інформація і право.* 2020. № 3 (34). С. 34-45.

Дзьобань О.П., Жданенко С.Б. Права людини і національна безпека: філософсько-правові аспекти взаємозв'язку. *Інформація і право.* 2020. № 2 (33). С. 9-22.

Дзьобань О.П., Мелякова Ю.В. Комунікаційна природа інформаційного простору. *Інформація і право.* 2012. № 2 (5). С. 81-88.

Дзьобань О.П., Мелякова Ю.В. Феномен свободи в онтогенетичному й філогенетичному контекстах. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут». Збірник наукових праць. Тематичний випуск: Філософія.* Харків: НТУ «ХПІ». 2008. № 11. С. 9-15.

Дзьобань О.П., Пилипчук В.Г. Феномен інформації: історико-правові та філософські аспекти. *Інформація і право.* 2015. № 1 (13). С. 5-14.

Дзьобань О.П., Романюк С.М. Інформаційна картина світу: філософський підхід до розуміння сутності. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія.* 2013. Вип. 2 (16). С. 116-124.

Дзьобань О.П., Рубан О.О. Свобода й відповідальність як аксіологічні маркери трансформації інформаційного суспільства. *Інформація і право.* 2020. № 1 (32). С. 9-21.

Дзьобань О.П., Рубан О.О. Сучасна людина: безпекові проблеми адаптації до нового інформаційного середовища. *Інформація і право*. 2019. № 1 (28). С. 9-18.

Дзьобань О.П., Соснін О.В. Віртуальна реальність суспільства постмодерну як соціокультурне тло соціалізації «людини інформаційної». *Гуманітарний вісник ЗДІА*. 2017. Випуск 69 (1). С. 69-76.

Дзьобань О.П., Чернієнко В.О. Еволюція значення поняття “дискурсивність” у контексті соціології знання. *Вісник Харківського національного університету. Серія: Теорія культури та філософія науки*. 2003. № 579-2/2003. С. 147-159.

Енциклопедія соціогуманітарної інформології / координатор проекту та заг. ред. проф. К.І.Беляков. Київ: Видавничий дім «Гельветика», 2020. Т. 1. 472 с.

Енциклопедія соціогуманітарної інформології / координатор проекту та заг. ред. проф. К.І.Беляков. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2021. Т. 2. 436 с.

Захист прав та безпеки людини в інформаційному суспільстві: навчальний посібник / В.Г.Пилипчук, В.М.Брижко, О.П.Дзьобань, О.Д.Довгань, О.О.Золотар, Т.Ю.Ткачук; за заг. ред. В.Г.Пилипчука. Київ-Одеса: ДУ «Інститут інформації, безпеки і права НАПрН України», Фенікс, 2021. 240 с.

Інформаційне суспільство в світі та Україні: проблеми становлення та закономірності розвитку: колективна монографія / за ред. д. філософ. н., проф. В.Г.Воронкової. Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2017. 292 с.

Костенко Л., Сорока М. Інтеграційна основа наукової інфосфери України. *Вісник НАН України*. 2002. № 5. С. 36-43.

Левченко Л.Л., Яроцький Л.В. Філософські основи інформації. Житомир: Полісся, 2007. 176 с.

Леонтєва М. Щодо філософсько-антропологічних аспектів дослідження інфосфери. *Філософські обрії*. 2019. Вип. 42. С. 156-159.

Медіа та філософія: грані взаємодії: монографія / А.П.Алексєєнко, М.В.Бейлін, Л.М.Газнюк та ін.; за ред. Л.М.Деніско, С.О.Завєтного. Харків: Право, 2017. 258 с.

Пилипчук В.Г., Дзьобань О.П. Інформаційне суспільство: філософсько-правовий вимір: монографія. Ужгород: ТОВ «ІВА», 2014. 282 с.

Романенко С. Віртуальний простір як джерело первинної соціальної інформації. *Український соціологічний журнал*. 2020. Вип. 23. С. 39-45.

Скокова Л.Г. Системні ризики в нестабільному суспільстві: соціальні та культурно-інформаційні виміри (за матеріалами доповіді на засіданні Президії НАН України 22 грудня 2021 р.). *Вісник НАН України*. 2022. № 2. С. 44-56.

Суспільство, людина, право: досвід філософсько-правового осмислення: монографія / О.Г.Данильян, О.П.Дзьобань, С.Б.Жданенко та ін.; за ред. О.Г.Данильяна. Харків: Право, 2018. 350 с.

Суспільство, людина, право: сучасні дослідження актуальних проблем: монографія / О.Г.Данильян, О.П.Дзьобань, С.Б.Жданенко, Ю.Ю. Калиновський та ін.; за ред. О.Г.Данильяна. Харків: Право, 2014. 392 с.

Сучасне суспільство, людина, право в умовах глобальних трансформацій: монографія / О.Г.Данильян, О.П.Дзьобань, С.Б.Жданенко та ін.; за ред. О.Г.Данильяна. Харків: Право, 2020. 344 с.

Сучасне суспільство: філософсько-правове дослідження актуальних проблем: монографія / О.Г.Данильян, О.П.Дзьобань, С.Б.Жданенко та ін.; за ред. О.Г.Данильяна. 2-ге видан., перероб. і допов. Харків: Право, 2017. 416 с.

Тарасевич В.М. Теоретичний вимір інформаційно-цифрової економіки: основи та система первинних інформаційних феноменів. *Економіка України*. 2021. № 1. С. 3-23.

Тихомиров О.О. Класифікація інформаційних прав людини: розвиток підходів. *Інформація і право*. 2022. № 1. С. 46-53.

Філософський енциклопедичний словник / голова редкол. В.І.Шинкарук. Київ: Абрис, 2002. 742 с.

Філософсько-соціологічні аспекти сучасного інформаційного суспільства: монографія / за заг. ред. проф. Панфілова О.Ю. Харків: ФОП Данилко Н.С., 2017. 388 с.

Цонев В. Информация и отражение. София, 1977. 129 с.

Швецова-Водка Г. Інфосфера як складник ноосфери. *Вісник Книжкової палати*. 2019. № 6. С. 10-13.

Шеннон К. Работы по теории информации и кибернетике. Москва: Изд-во иностранной литературы, 1963. 830 с.

Юридична відповідальність за правопорушення в інформаційній сфері та основи інформаційної деліктології: монографія / І.В.Арістова, О.А.Баранов, О.П.Дзьобань та ін.; за заг. ред. проф. К.І.Белякова. Київ: КВІЦ, 2019. 344 с.

Інтернет-ресурси:

Офіційний веб-сайт Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського. URL: <http://nbuv.gov.ua/>.

Офіційний веб-сайт Національної академії правових наук України. URL: <http://www.aprnu.kharkiv.org/>.

Офіційний веб-сайт Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого. URL: <https://nlu.org.ua/>.

Офіційний веб-сайт інституту філософії імені Г.С. Сковороди. URL: <http://www.filosof.com.ua/>.

Рішення Європейського Суду з прав людини щодо України: URL: https://minjust.gov.ua/m/str_9329.

СЕНМК

Стандартизований навчально-методичний комплекс кафедри філософії. URL: <https://library.nlu.edu.ua/senmk/itemlist/category/120-kafedra-filosofii.html>.

Опис навчальної дисципліни

Курс	Рівень освіти, галузь знань, спеціальність	Дидактична структура навчальної дисципліни
<p>Кількість кредитів ЕКТС: 7</p> <p>Кількість модулів: 2</p> <p>Загальна кількість годин: 210 год.</p> <p>Тижневих годин: 4 год.</p>	<p>Освітньо-науковий рівень – третій (доктор філософії)</p> <p>Галузь знань – 08 «Право»</p> <p>Спеціальність – 081 «Право»</p>	<p>Варіативна</p> <p>Модуль 1. Світоглядно-теоретичне підґрунтя філософії інформаційного права.</p> <p>Лекції: 10 год.</p> <p>Практичні заняття: 18 год.</p> <p>Самостійна робота: 60 год.</p> <p>Модуль 2. Соціокультурні та правові засади розвитку інформаційного права в сучасному суспільстві.</p> <p>Лекції: 14 год.</p> <p>Практичні заняття: 18 год.</p> <p>Самостійна робота: 90 год.</p> <p>Підсумковий контроль знань: іспит</p>

ФОРМИ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ:

- підготовка та оприлюднення наукових публікацій у періодичних виданнях, які включені до наукометричних баз, рекомендованих МОН, зокрема Scopus або Web of Science Core Collection;
- підготовка та оприлюднення наукових публікацій у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України;
- участь у написанні колективних монографій;
- участь у міжнародних наукових, науково-практичних конференціях, форумах, конгресах, підготовка тез під керівництвом наукового керівника або лектора та виступ з науковою доповіддю;
- виступ на всеукраїнських наукових конференціях, засіданнях круглих столів, конгресах, форумах, семінарах молодих вчених з науковою доповіддю (повідомленням) у межах тематики навчальної дисципліни та публікація тез наукової доповіді або наукової статті за результатами виступу;

- підготовка наукової роботи в межах тематики програми для участі у конкурсах наукових робіт молодих учених;
- участь у конкурсах на отримання грантової підтримки наукових досліджень та стипендій, заснованих на честь видатних діячів науки, освіти, культури, громадських діячів, а також заснованих Президентом України, Кабінетом Міністрів України, державними чи недержавними органами, підприємствами, установами чи організаціями з обраної навчальної дисципліни;
- самостійне вивчення додаткової літератури та опрацювання додаткових питань;
- робота з інформаційними ресурсами;
- підготовка до дебатів, дискусій, диспутів, круглих столів, конференцій;
- підготовка наукових доповідей і оприлюднення їх на засіданнях кафедри та кафедральних методологічних нарадах;
- підготовка тез наукових доповідей, повідомлень і статей;
- підготовка до лекцій (у разі проведення лекцій-диспутів, діалогових лекцій, лекцій-конференцій тощо);
- самостійне опрацювання тем лекцій та практичних занять;
- підготовка рефератів та інших видів індивідуальних робіт;
- підготовка до поточного контролю та іспитів;
- огляд науково-теоретичної літератури та робота з нею;
- конспектування, рецензування рекомендованої науково-методичної та монографічної літератури, тексту лекцій;
- підготовка індивідуальних завдань;
- складання бібліографічних описів;
- підготовка есе за вузькоспеціальною проблемною тематикою;
- підготовка до усної презентації та виступ з нею на засіданні кафедри або практичних заняттях;
- підготовка до іспиту за переліком питань, розробленим кафедрою.

ВИДИ НАВЧАЛЬНИХ ЗАНЯТЬ:

- лекції;
- практичні заняття;
- виконання індивідуальних пошукових завдань.

КРИТЕРІЇ оцінювання знань для аспірантів

1. Організація поточного контролю.

Оцінювання знань здобувачами вищої освіти ступеня доктора філософії здійснюється на основі результатів поточного контролю (ПК). Загальним об'єктом оцінювання знань аспірантів є відповідні частини навчальної програми дисципліни, засвоєння яких перевіряється під час ПК.

Завданням ПК є перевірка розуміння та засвоєння навчального матеріалу, здатності осмислити зміст окремих тем чи розділу, умінь застосовувати отримані філософські знання при вирішенні професійних завдань.

Об'єктами ПК знань є: систематичність та активність роботи на лекціях, практичних заняттях (відвідування відповідних форм навчального процесу, активність та рівень знань при обговоренні питань), виконання контрольних завдань, інші форми робіт.

Оцінювання результатів ПК здійснюється викладачем наприкінці вивчення навчальної дисципліни.

2. Критерії і рівні оцінювання результатів навчання.

Критеріями оцінювання ПК є:

а) активність та рівень знань при обговоренні питань практичних занять, систематичність відвідування відповідних форм навчального процесу, самостійне доопрацювання окремих тем чи питань, інші форми робіт (від 0 – 30 балів);

б) оцінка за 2 контрольні оцінювання, які проводяться після вивчення кожного модулю дисципліни за формою, яку визначає викладач: письмова контрольна робота, тестування або інший вид робіт за вибором викладача (від 0 до 5 балів за кожну роботу). Конкретний перелік питань до письмової контрольної роботи, перелік тестів, порядок і час їх складання, критерії оцінювання визначаються кафедрою і доводяться до відома аспірантів на початку навчального семестру.

Підсумковий бал за результатами ПК оформляється під час останнього практичного заняття. Загальна максимальна кількість балів за ПК складає 40 балів. Мінімальна кількість балів за ПК, яка є допуском до складання екзамену, – 25 балів.

У разі невиконання завдань ПК (у разі отримання менше, ніж 25 балів) з об'єктивних причин аспіранти мають право з дозволу викладача скласти їх до екзаменаційної сесії. Час та порядок складання визначає викладач.

3. Підсумкове оцінювання

Підсумкове оцінювання рівня знань аспірантів здійснюється на основі результатів поточного ПК та підсумкового контролю знань (ПКЗ) за 100-бальною шкалою. Завдання, що виносяться на ПКЗ оцінюються від 0 до 60 балів. ПКЗ з філософії інформаційного права проводиться у формі іспиту з

вузлових питань, що потребують творчої відповіді та уміння синтезувати отримані філософські знання з сучасними соціальними і правовими проблемами.

Конкретний перелік питань та завдань, що охоплюють весь зміст навчальної дисципліни, критерії оцінювання екзаменаційних завдань, порядок і час їх складання визначаються кафедрою і доводяться до здобувачів на початку навчального семестру. До екзаменаційного білета включаються два питання з курсу навчальної дисципліни. Відповідь на кожне питання оцінюється від 0 до 30 балів.

Підсумкова оцінка з навчальної дисципліни виставляється відповідно до такої шкали:

Оцінка за шкалою ECTS	Визначення	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за 100-бальною шкалою, що використовується в університеті
A	ВІДМІННО – відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок	5	90-100
B	ДУЖЕ ДОБРЕ – вище середнього рівня з кількома помилками	4	80-89
C	ДОБРЕ – у цілому правильна робота з певною кількістю незначних помилок		75-79
D	ЗАДОВІЛЬНО – непогано, але зі значною кількістю недоліків	3	70-74
E	ДОСТАТНЬО – виконання задовольняє мінімальні критерії		60-69
FX	НЕЗАДОВІЛЬНО – потрібно попрацювати перед тим, як перескласти	2	20-59
F	НЕЗАДОВІЛЬНО – необхідна серйозна подальша робота, обов’язковий повторний курс		1-19

КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ІСПИТУ

1. Природа інформації. Основні етапи формування уявлень про інформацію як явище сучасної цивілізації: докібернетичний, кібернетичний, пост-кібернетичний.
2. Термінологічне використання терміну «інформація» у правознавстві.
3. Нефізична природа інформації. Інформація й відображення.
4. Інформація і кібернетика. Роль правової інформації у процесах управління складними технічними, біологічними і соціальними об'єктами.
5. Інформація й комунікація. Інформація як повідомлення.
6. Соціальна та правова інформація. Інформація як позначення правового змісту.
7. Кількісні характеристики інформації. Інформація і знання.
8. Сигнальний характер інформації. Інформаційні донори та інформаційні реципієнти.
9. Ентропійна функція інформації у соціально-правовій реальності.
10. Парні категорії «інформація і суспільство», «інформація і безпека», «інформація і право», «прогрес і ентропія».
11. Інформаційна модель А. Стрельцова і її філософсько-правовий сенс.
12. Інформаційно-культурна модель суспільства В. Стьопіна.
13. «Атрибутивна» й «функціональна» теорії відображення та інформації. Атрибутивність інформації у суспільстві й праві.
14. Первинна, вторинна і третинна інформація у праві. Теоретична (наукова в широкому сенсі) інформація.
15. Інформаційні продукти: наукові (теоретичні), технічні (інноваційні), нормативні (ідеологічно-правові), художні.
16. Предметна сфера правознавства у дослідженні інформаційних систем і процесів.
17. Людина як приймач, носій, користувач і джерело (автор) інформації.
18. Інформатизація права як історично закономірний і глобальний процес.
19. Системи штучного інтелекту та їх роль у правовому полі.
20. Становлення інформаційної культури і формування нового мислення. Інформаційна революція.
21. Інформатизація суспільства як соціотехнічний процес, його правовий аспект.
22. Суперечності між потоками й масивами інформації і можливостями людини з її сприйняття й переробки.
23. Інформаційний простір як інтегральне соціокультурне поняття.
24. Інформаційно-телекомунікаційна інфраструктура.
25. Інформаційні, комп'ютерні і телекомунікаційні технології у праві й забезпечувальні системи та засоби їх реалізації.
26. Система взаємодії інформаційного простору України зі світовими відкритими мережами, її правові аспекти.
27. Система забезпечення інформаційного захисту (безпеки).
28. Система інформаційного законодавства.
29. Правова інформатика як різновид міждисциплінарної науки інформатики.

30. Вплив знань про природу інформації, на формування й реалізацію права в цілому.
31. Електронна інформація як новий різновид правової інформації.
32. Системи інформатизації законотворчих органів різних рівнів.
33. Становлення інформаційного суспільства: соціально-правові умови й передумови.
34. Становлення інфосфери і її правові наслідки.
35. Онтологічний, гносеологічний, аксіологічний, прагматичний, комунікативний, управлінський і прогностичний аспекти інформаційних ресурсів в інформаційному суспільстві.
36. Поняття і концепт «суспільство знання».
37. Цифровізація інформації. Цифровий розрив на національному й глобальному рівнях.
38. Проблема диференціації правової інформації і правового знання.
39. Цифрове суспільство й цифровізація знання, його правові аспекти.
40. Людина інформаційна і людина правова. Особистість в умовах інформатизації.
41. Правові проблеми інформаційної безпеки особистості.
42. Взаємодія біологічного й технологічного в людині.
43. Зміна біосоціальної природи людини і її інтеграція з технікою й техносферою. Антропологічна катастрофа.
44. Самоідентифікація людини в мережевих комунікаціях.
45. Інформаційна картина світу як світоглядний орієнтир сучасної людини.
46. Розвиток сучасної наукової картини світу і її екстраполяція на правову сферу.
47. Картина світу як суб'єктивний образ правової реальності.
48. Інформація як знаряддя влади і засіб маніпуляції свідомістю.
49. Співвідношення системи правових цінностей інформаційного суспільства з традиційними моральними і правовими цінностями.
50. «Морально-правовий вакуум». Криза правової культури.
51. Дилема «інформаційного блага» й «інформаційного зла».
52. Свобода й відповідальність в інформаційному суспільстві.
53. Інформація як об'єкт прав людини. Право на інформацію. Місце права на інформацію у правовому статусі особистості.
54. Право на доступ до інформації, на отримання інформації і право на її розповсюдження.
55. Право громадян на захист інформації, що містить персональні данні. Право на таємницю.
56. Поняття свободи. Обмеження суспільством людської свободи.
57. Інформація як необхідна умова свободи. Свобода комунікації і інформації.
58. Інформаційна свобода. Специфіка інформаційної свободи. Право як засіб реалізації інформаційної свободи людини.
59. Інформаційна свобода людини в контексті інших прав і свобод. Обмеження інформаційної свободи.
60. Європейська конвенція про захист прав людини і основних свобод.

Структура навчальної дисципліни

№ з/п	Тема	Усього годин	У тому числі:		
			лекції	практичні заняття	самостійна робота
Модуль 1. Світоглядно-теоретичне підґрунтя філософії інформаційного права					
1.	Основні теоретичні та філософсько-правові конструкції розуміння інформації.	18	2	4	12
2.	Інформація як прояв буття й атрибут соціально організованої матерії.	18	2	4	12
3.	Інформатизація й інформаційні ресурси.	18	2	4	12
4.	Інформаційний простір і його комунікаційна природа.	18	2	4	12
5.	Коеволюція права й інформації. Інформаційні засади права.	16	2	2	12
Модуль 2. Соціокультурні та правові засади розвитку інформаційного права в сучасному суспільстві					
6.	Інформація й інформаційне суспільство: філософсько-правовий вимір.	16	2	2	12
7.	Філософсько-правові основи дослідження інформаційного суспільства як суспільство знань.	16	2	2	12
8.	Людина як суб'єкт права у соціокультурному просторі інформаційного суспільства.	16	2	2	12
9.	Інформаційна картина світу як чинник інформаційного права.	16	2	2	12
10.	Морально-правові аспекти функціонування людини в інформаційному суспільстві.	18	2	2	14
11.	Поняття й предметна сфера інформаційних прав людини.	20	2	4	14
12.	Діалектика інформаційних прав і свобод особистості в інформаційному суспільстві.	20	2	4	14
	Усього:	210	24	36	150